

MIKROFINANČNÍ SYSTÉM V MEXIKU

MICROFINANCE SYSTEM IN MEXICO

Lucie Stupková

Anotace:

Odhaduje se, že 80% mexické populace nemá přístup ke komerčním financím. Mikrofinance představují pro mexickou vládu alternativu ve financování širokých vrstev obyvatelstva. Z toho důvodu byly vyvinuty mnohé instrumenty a programy, které mají napomoci rozšíření formálních mikrofinančních institucí. Článek popisuje vývoj mikrofinancování a analyzuje současný stav v Mexiku.

Klíčová slova:

Mikrofinanční instituce, Mexiko, státní programy

Abstract:

It is estimated that 80% of the mexican population doesn't have access to the commercial finance. Microfinance represents for the mexican government an alternative of financing for the major part of population. For this reason were developed many instruments and programmes for expansion of formal microfinance institutions. This paper describes the evolution of microfinance and analyzes the actual situation in Mexico.

Key words:

Microfinance institutions, Mexico, government programmes

ÚVOD

Před finanční reformou, která byla ukončena v roce 1989, byl zemědělský úvěr používán jako nástroj k podnícení technologických změn s cílem zvýšení produktivnosti zemědělství. Všeobecně byly zemědělské úvěry poskytovány s nižšími než tržními úrokovými měrami. Pro vesničany představovaly významný zdroj financování výdajů domácností, především v období před sklizní.

Nový neoliberální model ekonomiky, který byl zaváděn v Mexiku od roku 1982 požadoval, aby se snížila závislost finančního systému na státním rozpočtu.

Reforma obsahovala například tyto kroky:

- zrušení zásady, podle které musela komerční banka poskytovat úvěry odděleně podle hospodářských sektorů

- předefinování okruhu klientů, kterým měla sloužit BANRURAL

- nezávislost zemědělského úvěru a zemědělského pojištění (dříve všichni klienti zemědělského úvěru měli právo na pojištění, nyní každá instituce provádí vlastní selekci v závislosti na ekonomickém potenciálu zemědělského výrobce)

- stanovení variabilních úrokových měr tak, aby byly v reálných hodnotách vždy pozitivní

- diverzifikace úvěrových služeb s cílem snížit riziko, které způsobovala koncentrace všech operací jen na jeden sektor a na jedinou aktivitu (zemědělství)

Výsledkem bylo, že se zrušily subvencované úrokové míry pro zemědělce, snížil se objem úvěrů poskytovaných zemědělcům a začal se provádět přísnější výběr klientů. Vytvořila se jakási pyramida se čtyřmi stupni:

na vrcholu pyramidy se nachází velcí a vysoce až středně rentabilní zemědělci (mezi 75 000 až 150 000), hodnocení jako dobří klienti a obsluhováni komerční bankou

na druhém stupni se nachází malí a rentabilní zemědělci nebo střední a malí ejidatarios, hodnocení jako perspektivní (okolo 500 000 až 600 000), kteří jsou obsluhováni komerční bankou se zajištěním FIRA

na třetí úrovni se nachází venkované (400 000 až 600 000), většinou ejidatarios, hodnocení jako méně produktivní, kteří dostávali půjčky od BANRURAL (dnes Financiera Rural) s mírně subvencovanými úroky

na posledním stupni se nachází více než 1,1 milionu zemědělských výrobců, kteří nejsou hodnoceni jako úvěruschopní a dostávají pomoc od národního programu PRONASOL prostřednictvím tzv. „úvěrů na slovo“.

VÝSLEDKY

Instituce na trhu zemědělských financí

Komerční banky

Ze strany komerčních bank je velmi malé procento úvěrů určeno zemědělcům. V letech 1994 až 2003 došlo ke snížení celkové částky úvěrů směřovaných do sektoru zemědělství, lesnictví a rybářství o 83% (v reálných hodnotách). Pro komerční banky jde o vysoce rizikový sektor. Z mexických komerčních bank se mikrofinancemi zabývá pouze Banco Azteca.

BANRURAL (Banco Nacional de Desarrollo Rural – Národní banka rozvoje venkova)

Fungovala v letech 1985 až 2002. Reorganizace rurálního finančního systému přinesla, že BANRURAL v letech 1988 až 1994 snížil počet poboček z 528 na 224, počet zaměstnanců se snížil o 62%, objem poskytnutých úvěrů se snížil o 50% v reálných hodnotách a počet producentů, kterým byl úvěr poskytnut se snížil z 800 000 na 224 000. V roce 2002 se změnila na Financiera Rural (Venkovská finanční instituce), která funguje jako banka prvního a druhého stupně.

FIRA (Fideicomiso Instituido en Relación con la Agricultura en el Banco de México – Zemědělská zajišťovna zřízená při Centrální mexické bance)

Byla založena jako banka druhého stupně, která poskytuje úvěry prostřednictvím komerčních bank a BANRURAL. Jejím cílem bylo podpořit poskytování zemědělských úvěrů ze strany komerčních bank. Měla docílit použití části soukromých fondů komerčních bank pro zemědělství a lepší pokrytí bankovními službami i na venkově. To mělo být dosaženo například prostřednictvím spolufinancování (komerční banka poskytne 4 až 40% částky, FIRA se zajistí za zbytek). FIRA hradila také část nebo celé náklady na školení technických a operačních pracovníků banky, stejně jako technické asistenty a službu pro zákazníky – zemědělce. V roce 1985 bylo spolufinancování ze strany komerčních bank 26%, ale v roce 1999 již to bylo pouze 0,09% z poskytnutých zemědělských úvěrů. Komerční banky nebyly ochotné poskytovat zemědělské úvěry kvůli vysoké rizikovosti zemědělské aktivity a pro vysoké náklady na obsluhu těchto zákazníků.

V letech 1988 až 1994 FIRA, organizace známá svou efektivností a úspěšným výběrem klientů, zdvojnásobila v reálných hodnotách půjčky poskytnuté zemědělcům a rozšířila síť svých regionálních poboček. Nicméně po roce 1994 půjčky poskytované FIRA klesly, pravděpodobně následkem krize pesa, která způsobila drastický nárůst úrokových měr a nárůst počtu nesplacených úvěrů. Od roku 1995 funguje FIRA s úrokovými měrami diferencovanými podle profilu klienta a aktivity, která se financuje. Posléze se rozhodlo liberalizovat částečně úrokové míry, aby komerční banka stanovila úrokovou míru podle svých vlastních kritérií, pouze s tím omezením, že úvěr je poskytován na aktivitu generující

příjmy. Tato aktivita byla rozšířena, místo zemědělských úvěrů se poskytují rurální úvěry (což umožňuje podporovat i nezemědělské aktivity na venkově).

Úvěr na slovo

Systém byl založen v roce 1989 a později byl pojmenován PRONASOL (Programa Nacional de Solidaridad – Národní program vzájemnosti). Tento program poskytuje půjčky zemědělcům vyloučeným z programu BANRURAL. Jde o půjčky bez úroků, pro zemědělce produkující potraviny na půdě s nízkou produktivitou. Zemědělci nepotřebují žádné záruky pro poskytnutí úvěru, jediným omezujícím kritériem je maximální rozloha půdy 3 hektary na zemědělského výrobce. Případný nakumulovaný kapitál se používá na rozvoj Cajas Solidarias (Svépomocné banky). V roce 2000 existovalo v Mexiku 210 Cajas Solidarias, které soustřeďovali 190 000 klientů – zemědělců – ze zón s vysokou a velmi vysokou marginalitou. Přesto je nutno konstatovat, že pokrytí programu PRONASOL je pouze 35% z celkového počtu klientů odmítnutých BANRURAL. V současnosti tento program pracuje prostřednictvím Ministerstva sociálních věcí.

Další vládní programy

Existuje mnoho dalších vládních programů, které se přímo či nepřímo dotýkají problematiky mikrofinancí. Z těchto je nutno ještě zmínit tři nejdůležitější - FOMMUR (Fondo de Microfinanciamiento a Mujeres Rurales – Mikrofinanční fond pro venkovské ženy), FONAES (Fondo Nacional de Apoyos para Empresas en Solidaridad – Národní fond pomoci svépomocných podniků) a PRONAFIN (Programa Nacional de Financiamiento al Microempresario – Národní program financování mikropodniků). PRONAFIN byl založen Ministerstvem financí roku 2001 a uděluje úvěry mikrofinančním institucím, kterým také poskytuje technickou pomoc a školení a do určité míry provádí dohled nad sektorem. Dále má za cíl rozšířit fungování stávajících mikrofinančních institucí a pomáhat založit nové.

Mikrofinanční sektor

V případě Mexika je sektor složen z různorodých účastníků, mezi nimiž můžeme zmínit mikrofinanční instituce, vládní programy, vědecké instituce, dárce, fondy, nadace, mezinárodní charitativní a neziskové organizace. Tyto organizace mají také různorodé zaměření, právní statuty, velikost, úroveň formálnosti apod. Mohou být orientovány na různé části populace: venkovskou, městskou, ženy, děti nebo indiánskou populaci. Co se týče dosahu, existují lokální, regionální, státní i národní MFIs. Kromě finančních služeb mohou poskytovat také nefinanční služby např. technickou asistenci, školení, vzdělávání, zdravotní služby apod.

Mexiko je podle Světové banky opožděné ve vývoji mikrofinancí, světový růst sektoru je zhruba 35%, přičemž Mexiko dosahuje 20%. Navíc postihuje pouze 9% ekonomicky aktivní populace. Důvod se spatřuje v pomalém růstu neziskových organizací a absenci významných a úspěšných mikrofinančních institucí, které by sloužily jako příklad ostatním. Přesto se od roku 2000 mluví o boomu mikrofinancí v Mexiku. Na mezinárodním mikrofinančním fóru v roce 2001 bylo Mexiko označeno jako země s velkým potenciálem růstu v oblasti mikrofinancí.

Národní asociace mikrofinančních institucí a fondů odhaduje velikost sektoru přes 600 organizací, které se zabývají mikrofinančními aktivitami, ať již jde o hlavní nebo o vedlejší činnost těchto organizací. MFIs se soustřeďují do sítí, které svým členům poskytují především technickou pomoc a koordinují vztahy mezi nimi. Dvě nejdůležitější mikrofinanční sítě v Mexiku jsou ANMYF a ProDesarrollo, Finanzas y Microempresa. ANMYF soustřeďuje 41

členských organizací s více než 200 000 klienty, zatímco ProDesarrollo sdružuje 30 organizací s více než 800 000 klienty..

Rozdělení mexických MFIs podle různých charakteristik:

1. *počet klientů:* 41% méně než 1000
46% mezi 1000 a 4000
13% více než 4000
2. *velikost fondu:* 26% méně než 1 000 000 pesos
34% mezi 1 a 5 000 000 pesos
24% mezi 5 a 10 000 000 pesos
5% mezi 10 a 20 000 000 pesos
11% více než 20 000 000 pesos
3. *pohlaví :* 76% klientů jsou ženy
24% klientů jsou muži
4. *metodologie:* 66% pracuje se smíšenou skupinovou a individuální metodologií
26% pracuje se svépomocnými skupinami
8% poskytuje individuální půjčky
5. *zdroje financování:* 27% financí poskytuje vláda
19% poskytují mezinárodní organizace
16% vlastní fond MFIs
15% bankovní sektor
13% soukromí dárci
10% poskytuje FOMMUR
6. *právní forma:* 58% jsou družstva
15% jsou akciové společnosti
8% jsou veřejné instituce
8% jsou společnosti s ručením omezeným
5% jsou občanská sdružení
3% jsou fondy
3% jsou federace družstev a občanských sdružení

Zákon o lidovém spoření a půjčování

V Mexiku existuje podle průzkumu Ministerstva financí cca 630 lidových spořicích a úvěrových společností, které obsluhují přibližně 2,3 milionu osob s aktivy okolo 14 milionů pesos. Protože však jsou mnohé neformální (neregistrované) je velmi těžké vyčíslit kolik organizací přesně v sektoru pracuje. Tyto společnosti mohou být spořicí družstva, svépomocné banky, finanční kooperativy nebo např. neziskové organizace (všeobecné nebo zaměřené na určitou populaci nebo problematiku). Zákon má zabezpečit kontrolu a regulaci těchto spořicích a úvěrových jednotek, které lze ve většině označit jako mikrofinanční instituce.

Důvodem pro vznik tohoto zákona je ochrana klientů, regulace sektoru a dohled na něj. Dále je to pomoc v přeměně na formální instituce, pomoc v dosažení zdravého hospodaření a vyrovnaného rozvoje. Zákon má sjednotit v první řadě právní úpravu MFIs, podle něj mohou existovat pouze dvě právní formy mikrofinanční instituce: družstvo a akciová společnost.

Přestože existence zákona regulujícího mikrofinanční sektor je pozitivním aktem - za prvé protože jde o demonstraci zájmu státu o problematiku a zadruhé protože podporuje vytváření bezpečných finančních služeb - některé body jsou předmětem kritiky. Kritika se soustřeďuje především na to, že pro velký počet malých mikrofinančních institucí je těžké adaptovat se na

podmínky, které jsou zákonem požadované. Mnohé dosud nedosáhly finanční soběstačnosti, nemají dostatečný technický a účetní personál a obsluhují malý počet klientů. Těmto organizacím se zdá, že nebyly brány v úvahu při vytváření zákona, a proto často preferují zůstat v neformálním sektoru a nelegalizovat své postavení podle nového zákona (protože by byly povinny provést mnoho zásadních změn, což by jim trvalo déle než určené dva roky).

ZÁVĚR

Mexická vláda se intenzivně zabývá rozvojem programů na podporu venkova a zemědělců. Důkazem toho je i význam, který přikládá mikrofinancím. Přestože dosud není sektor plně rozvinutý a trpí mnoha nedostatky, je znát úsilí, které je vynakládáno. Pozitivně lze hodnotit především to, že si mexická vláda uvědomuje, že klíčem k úspěchu odvětví je jeho formalizace, legalizace MFIs jakožto právnických osob a posléze dohled nad mikrofinančním sektorem.

LITERATURA

- [1] Mansell Carstens, C. (1995): Las finanzas populares en Mexico, ITAM, Mexiko
- [2] Manrubio R., Horacio S., Reyes A., (2002): Mercados e instituciones financieras rurales, CIESTAAM, Chapingo, Mexiko
- [3] Ley de ahorro y crédito popular (2004), zákon přijatý parlamentem Mexické republiky
- [4] Hidalgo Celarié N.L., (2005): Microfinanzas para mujeres y género en el sector rural, doktorská práce, CIESTAAM, Chapingo, Mexiko

Kontakt:

Ing. Lucie Stupková, ČZU, PEF, KZE, stupkova@pef.czu.cz